

ASSAR LINDBECK:

Samhällsekonomiska krav driver fram den nya jordbrukspolitiken

• *Professor Assar Lindbeck inleder sin artikel med att konstatera att det är jordbrukets låga produktivitet — den är mindre än hälften av industrins — som ligger bakom kravet på en omläggning av jordbrukspolitiken.*

Tre förklaringar kan lämnas till den låga produktiviteten:

- *världsmarknadspriserna på jordbruksprodukter ligger lågt jämfört med produktionskostnaderna i vårt land*
- *den inhemska jordbrukssektorn är oekonomiskt stor — vi tar t. ex. i anspråk mark med dåliga produktionsförutsättningar*
- *jordbrukssektorn domineras av småföretag. Medelarealen är endast 16 hektar.*
- *Stora ekonomiska vinster kan göras genom att skära ned produktionskapaciteten och minska antalet företag — hävdar Lindbeck. Det räcker med cirka 20 000 företag mot de nuvarande 200 000! Lindbeck kommenterar dessutom utförligt den livligt debatterade frågan om det svenska jordbruket, u-länderna och världssvälten.*

Jordbruket sysselsätter idag (1966) cirka 7 procent av den förvärvsarbetande befolkningen. Det använder 5 à 10 procent av den samlade kapitalstocken, i form av byggnader och maskiner, och cirka 15 procent av landets samlade markareal (exklusive impediment). Dessa produktionsfaktorer lämnar ett bidrag till det samlade produktionsresultatet i landet, bruttonationalprodukten, av cirka 3,5 procent. Om jordbrukets bidrag till bruttonationalprodukten mäts i världsmarknadspriser, vilket är den lämpligaste måttstocken vid en samhällsekonomisk bedömning, blir bidraget mindre än 2 procent. Anledningen härtill är att det svenska jordbruket har ett gränsskydd av storleksordningen 50—60 procent.

I kronor räknat är jordbrukets bidrag till bruttonationalprodukten cirka 4 miljarder. Av dessa 4 miljarder utgörs emellertid ungefär 2 miljarder av prisstöd via gränsskyddet (utöver det gränsskydd som i genomsnitt gäller för övriga näringar). Härtill kommer vissa subventioner till jord-

bruket via statsbudgeten av storleksordningen 300 miljoner.

Låg produktivitet i jordbruket

Redan dessa siffror antyder att jordbrukets produktivitet är låg i förhållande till produktiviteten i samhällsekonomi i övrigt. Man kan räkna med att arbetsproduktiviteten i jordbruket i genomsnitt är ungefär hälften så stor som arbetsproduktiviteten i industrin. Med arbetsproduktivitet menas då respektive sektors bidrag till bruttonationalprodukten, uttryckt i förädlingsvärde (brutto) per sysselsatt. Mätt i internationella priser blir arbetsproduktiviteten i jordbruket endast ungefär en fjärdedel av arbetsproduktiviteten i näringslivet i övrigt. På grund av den låga produktiviteten i jordbruket kan, särskilt på lång sikt, betydande samhällsekonomiska vinster göras genom att överföra produktionsfaktorer från jordbruket till andra näringar.¹⁾

*) För en mera utförlig diskussion av de problem som behandlas i denna uppsats se Odd Gulbrandsen & Assar Lindbeck, Jordbrukspolitikkens mål och medel, Industriens Utredningsinstitut, Stockholm 1966.

1) Arbetsproduktiviteten för jordbruk respektive industri ger ett ganska gott uttryck för produktivitetsskillnaden mellan de båda sektorerna på grund av att användningen av realkapital per sysselsatt är ungefär lika omfattande i båda sektorerna.

Åtminstone tre förklaringar kan nämnas till den låga produktiviteten i jordbruket. För det första ligger världsmarknadspriserna för jordbruksprodukter lågt i förhållande till produktionskostnaderna i Sverige även i de områden av landet som har de relativt sett bästa produktionsförutsättningarna, såsom slättbyggena. För det andra är den inhemska jordbrukssektorn så stor att vi även tar i anspråk mark, där produktionsförutsättningarna ligger långt under genomsnittet i landet. För det tredje är företagsstrukturen i jordbruket mycket ogynnsam ur effektivitetssynpunkt. Jordbrukssektorn domineras nämligen av småföretag; medelarealen är endast cirka 16 hektar och kreatursbesättningarna består av i genomsnitt 7 kor. Vid enheter av denna storlek kan produktionsfaktorerna i regel inte kombineras på ett effektivt sätt. Enheterna använder för mycket arbetskraft, byggnader och maskiner i förhållande till mark och kreatur.

Anledningen till att krav på en omläggning av jordbrukspolitiken framförts allt kraftigare under senare år är just den låga effektiviteten i sektorn. Det är alltså effektivitetskravet som ligger bakom de allt vanligare förslagen om en ny jordbrukspolitik.

Effektivitetskravets innebörd i jordbrukspolitiken

Effektivitetskravet i jordbrukspolitiken gäller dels effektiviteten i samhällsekonomin som helhet, dels effektiviteten inom jordbrukssektorn.

Från jordbrukspolitisk synpunkt är effektivitetsproblemet inom samhällsekonomin som helhet främst en fråga om produktionsfaktorernas fördelning mellan jordbruk och andra näringar. Vi har redan kunnat konstatera att stora samhällsekonomiska vinster på lång sikt står att hämta genom en överflyttning av produktionsfaktorer från jordbruk till andra näringar och genom att i ökad utsträckning basera livsmedelskonsumtionen på import (och beredskapslagring).

När det gäller effektiviteten inom jordbrukssektorn kan man skilja på två aspekter. Den ena är *företagsstrukturen* i jordbruket, den andra är inriktningen av *jordbruksproduktionen* på olika produkter.

I fråga om företagsstrukturen blir effektivitetsmålet främst att skapa företagsenheter med större markinnehav. För att uppnå en effektiv företagsstruktur krävs en drastisk nedläggning av små

och medelstora företag. I själva verket fordras företag med arealer om storleksordningen 100—200 hektar för att på ett effektivt sätt ta tillvara stordriftens fördelar. Om man siktar till en total areal i landet om cirka 2 miljoner hektar (mot dagens 3,2 miljoner), vilket räcker för att klara livsmedelsberedskapen, skulle 20 000 företag med i genomsnitt 100 hektar räcka till. Eftersom antalet jordbruksföretag i dag är 200 000 skulle i så fall 9 företag av 10 behöva upphöra som självständiga enheter.

När det gäller produktionsinriktningen på olika varor inom jordbrukssektorn gäller problemet att inrikta produktionen på sådana varor, där Sverige har de relativt sett bästa produktionsförutsättningarna. Vi tjänar på att hålla en hög självförsörjningsgrad för produkter för vilka vår konkurrensförmåga är bäst och en låg självförsörjningsgrad för övriga jordbruksprodukter. En sådan produktionsinriktning uppnås genom att anpassa produktionen efter de prisrelationer som råder på världsmarknaden. Detta kan åstadkommas genom att göra gränsskyddet lika högt för samtliga jordbruksprodukter. I den nuvarande jordbrukspolitiken bryter vi mot denna princip genom att göra gränsskyddet speciellt högt för de varor där våra produktionsförutsättningar är som sämst — såsom socker och brödspannmål.

För att dessa principiella resonemang skall vara tillämpbara för jordbrukssektorn fordras naturligtvis att import av jordbruksprodukter verkligen är ett realistiskt alternativ till inhemsk produktion. Är då världsmarknaden för jordbruksprodukter så stor att Sverige skulle kunna tillgodose en betydande del av sitt livsmedelsbehov där utan att drastiskt driva upp priserna på världsmarknaden? För att besvara denna fråga är det nödvändigt att något beskriva världsmarknaden för jordbruksprodukter.

Missuppfattningar om världsmarknaden för jordbruksprodukter

I den jordbrukspolitiska debatten hör man ofta att världsmarknaden för jordbruksprodukter egentligen är en illusion; den skulle egentligen endast bestå av små marginalpartier som då och då "dumpas" på utlandsmarknaderna av högprotektionistiska länder. Detta är emellertid en missuppfattning av världsmarknaden för jordbruksprodukter.

För flertalet jordbruksprodukter är världsmark-

naden mycket stor i förhållande till den svenska konsumtionen. För spannmål, socker och matnyttiga oljor (exempelvis för margarintillverkning) utgör Sveriges konsumtion inte mer än någon procent av världshandeln. Det är närmast för dessa produkter som import skulle bli aktuell vid en krympning av jordbrukssektorn. För andra produkter är siffrorna högre. Uppenbarligen skulle världsmarknadspriserna bli praktiskt taget opåverkade av ökad svensk import när det gäller matnyttiga oljor, vete och socker, även om vi köpte hela vår konsumtion utomlands. (För övriga produkter skulle man däremot få räkna med vissa prishöjningar på världsmarknaden om Sverige importerade huvuddelen av sin konsumtion av sådana varor.)

Inte heller är det sant att världsmarknaden domineras av dumpingpartier från högprotektionistiska länder. För flertalet viktiga jordbruksprodukter domineras utbudet på världsmarknaden av transoceana länder såsom USA, Kanada, Nya Zeeland och Australien samt ett stort antal u-länder. Bland de sistnämnda kan nämnas Argentina för kött, de västindiska öarna för socker samt de ostindiska öarna och vissa afrikanska stater när det gäller matnyttiga oljor. I de flesta fall ansluter sig de inhemska priserna i dessa länder i stort sett till världsmarknadspriserna, om man betraktar prisnivån under en längre tidsperiod.

På världsmarknaden uppträder emellertid också de starkt protektionistiska västeuropeiska länderna, såsom Sverige, med inhemska överskottspartier som säljs till världsmarknadspriser. Kvantitativt sett utgör emellertid dessa partier inte något betydande inslag på världsmarknaden — särskilt inte för vegetabilier. De varor där "dumpingpartier" från de protektionistiska länderna i västeuropa spelar någon större roll är fläsk och ägg och i någon mån smör.

Det är mera tveksamt om USA:s stora spannmålsexport kan karakteriseras som dumping. För omkring en tredjedel av den amerikanska veteproduktionen erhåller brukarna visserligen ett pris som ligger cirka 25 procent över världsmarknadspriset, men priserna på de återstående två tredjedelarna, en större volym än USA:s export, kan sägas följa världsmarknadspriset. I genomsnitt är USA:s jordbruksstöd idag knappast högre än tullskyddet för andra varor (10—15 procent).

Det är vidare viktigt att konstatera att eventuell förekomst av dumping inte hindrar att det lönar sig för ett enskilt land att lägga världsmarknadspriserna till grund för sin produktionsplanering.

• Uppenbarligen skulle världsmarknadspriserna bli praktiskt taget opåverkade av ökad svensk import när det gäller matnyttiga oljor, vete och socker, även om vi köpte hela vår konsumtion utomlands.

De anger nämligen landets faktiska bytesförhållande gentemot utlandet, eftersom import utgör alternativet till inhemsk produktion. För ett litet land som Sverige får världsmarknaden i stort sett tas som ett givet fenomen, som vårt land inte genom egna beslut kan ändra i någon nämnvärd grad.

Stabila världsmarknadspriser på sikt

Det avgörande från resursanvändningssynpunkt för Sverige är alltså inte varpå priserna på världsmarknaden beror. Däremot är det väsentligt att ha en uppfattning om den nuvarande prisnivån är representativ för utvecklingen på längre sikt eller inte. Det är då viktigt att konstatera att världsmarknadspriserna för jordbruksprodukter under de sista femton åren på lång sikt (dvs. trendmässigt) varit stabila, även om betydande kortsiktiga prisfluktuationer förekommit för enskilda varor. Någon långsiktig tendens till stigande eller fallande priser kan knappast konstateras (annat än för nötkött, där priserna varit stigande).

Det skulle i praktiken erfordras en mycket kraftig stegring av världsmarknadspriserna för att inhemsk produktion i Sverige skall bli lönande i förhållande till import. Först och främst skulle världsmarknadspriserna behöva stiga med 50—60 procent för att komma i nivå med nuvarande svenska priser. Eftersom, som tidigare påpekats, produktiviteten i jordbruket är mycket lägre än i andra näringar, även mätt i svenska priser, skulle inte ens en prisstegring av denna storlek göra inhemsk produktion av jordbruksprodukter lika ekonomiskt lönsam som annan produktion. Världsmarknadspriserna skulle behöva stiga med inte mindre än cirka 150 procent för att inhemsk produktion i genomsnitt skall bli konkurrenskraftig med produktion i andra näringar. När det gäller den minst effektiva delen av det svenska jordbruket skulle ännu större prisstegringar erfordras (cirka 200 procent). Däremot skulle den effektivaste delen av det svenska jordbruket kunna vara konkurrenskraftigt även vid nuvarande världsmarknadspriser. (Markpriserna skulle då emellertid vara lägre.) Med hänsyn till den prisutveckling som hittills ägt rum på världsmarknaden framstår prisstegringar av denna storleksordning som synnerligen osannolika under de närmaste åren. Om prisstegringar av denna storleksordning skulle inträffa på längre sikt, kan man räkna med att detta sker successivt. Man skulle

därvid få god tid på sig att anpassa den inhemska produktionen till den nya situationen. Till att börja med skulle det endast bli fråga om en minskning av gränsskyddet.

Det svenska jordbruket och u-landsproblemet

Den nedre gränsen för den möjliga krympningen av det svenska jordbruket anges av kravet på livsmedelsberedskap. Detta krav kan emellertid tillgodose vid en minskning av markarealen med cirka 35 procent och en produktionskrympning med cirka 25 procent. Under senare år har emellertid även ett annat motiv för svensk jordbruksproduktion anförts i den allmänna debatten, nämligen att vårt land genom inhemsk jordbruksproduktion bör hjälpa till med de fattiga folkens livsmedelsförsörjning. Bakgrunden här till är den kraftiga befolkningstillväxten i världen och undernäringen i många u-länder.

Allmän enighet råder (i princip) om att Sverige bör öka sina insatser kraftigt för att hjälpa u-länderna — med exempelvis kapitalbildning, tekniskt bistånd och barnbegränsning. I ett sådant hjälpprogram kan även hjälp till u-ländernas livsmedelsförsörjning vara ett viktigt inslag. Frågan är då om vår önskan att hjälpa u-länderna med deras livsmedelsförsörjning är ett argument för att hålla den svenska jordbruksproduktionen på en nivå utöver vad som kan motiveras med andra skäl.

Sverige kan hjälpa till med u-ländernas livsmedelsförsörjning främst på två sätt:

- 1) Genom att stödja effektiviseringen av u-ländernas jordbruk och distribution av livsmedel.
- 2) Genom att hjälpa u-länderna att importera livsmedel.

Den första metoden aktualiserar inte några speciella problem för svensk jordbrukspolitik. Det blir emellertid nödvändigt att avdela vissa resurser för att hjälpa till med utbyggnaden av u-ländernas jordbruk och livsmedelsdistribution. Exempel på sådana insatser är forsknings-, utvecklings- och utbildningsarbete, investeringar i u-ländernas jordbruk och i industrier, som tillverkar produktionsmedel för deras jordbruk. Även investeringar i u-ländernas distributionsystem för livsmedel är av stor betydelse. Frågan är då om den andra metoden, dvs. hjälp med livsmedelsimport till u-

länderna, aktualiserar några speciella krav på den svenska jordbrukspolitiken.

Vid en diskussion av detta problem är det viktigt att skilja mellan vilka länder som skall producera de livsmedel som skall importeras av u-länderna och vilka länder som skall finansiera livsmedelshjälpen. Helt allmänt blir livsmedelshjälpen till u-länderna störst och effektivast om de resurser som vi är villiga att avdela används till att köpa livsmedlen, där de är billigast. Vid hitillsvarande priser på världsmarknaden blir svensk livsmedelshjälp till u-länderna effektivast om vi inte själva producerar de livsmedel som skall skänkas till u-länderna, utan om livsmedlen i stället köps på världsmarknaden. Organisatoriskt kan detta tillgå på flera olika sätt. Vi kan exempelvis ställa valuta direkt till u-ländernas förfogande. Alternativt kan vi skänka valuta till internationella organ, såsom FAO, så att dessa organ kan köpa livsmedel på världsmarknaden åt u-länderna. Vi kan också själva köpa livsmedel på världsmarknaden och ge dessa direkt till u-länderna.

Mindre effektiv svensk hjälp

En annan möjlighet är att vi håller uppe den svenska jordbruksproduktionen i syfte att hjälpa u-länderna med livsmedel. Då blir emellertid den svenska hjälpen mindre effektiv. Detta kan klargöras med ett schematiskt exempel. Antag att Sverige för 100 miljoner kronor skänker livsmedel som produceras i Sverige. Alternativt kan vi använda motsvarande produktionsresurser i Sverige för att i stället tillverka exempelvis industrivaror. Dessa varor kan sedan användas till export. Eftersom produktiviteten i industrin, mätt i inhemska priser, är ungefär dubbelt så hög som i jordbruket, kan man för en given mängd produktionsfaktorer producera industrivaror för 200 miljoner kronor i stället för livsmedelsprodukter till ett värde av 100 miljoner kronor. För dessa 200 miljoner kronor i industrivaror kan vi på världsmarknaden köpa livsmedel till ett värde av 200 miljoner kronor, mätt i internationella priser. Eftersom de svenska priserna på jordbruksprodukter ligger cirka 50 procent högre än världsmarknadspriserna skulle denna volym livsmedel vara värd cirka 300 miljoner kronor i svenska priser. Genom att producera industrivaror och köpa jordbruksprodukter på världsmarknaden kan vår hjälp till u-länderna alltså bli ungefär 3 gång-

er större än om vi i stället skänkt inhemskt producerade livsmedel till u-länderna.

Eftersom Sveriges inköp på världsmarknaden alltså måste bli små i förhållande till världshandelns storlek, skulle någon större prisökning på världsmarknaden inte uppstå om Sverige ökar sina inköp där, särskilt inte för vegetabilier. Detta gäller vare sig inköpen är avsedda för egen konsumtion eller för att skänka livsmedel till u-länderna. Däremot skulle naturligtvis priserna på världsmarknaden stiga om många länder gjorde likadant och köpte livsmedel för egen konsumtion eller för livsmedelsgåvor till u-länderna. Stegningen i världsmarknadspriserna skulle då göra det lönande för vissa länder att öka sin livsmedelsproduktion. Om världsmarknadspriserna skulle stiga med exempelvis 25—50 procent skulle sålunda livsmedelsproduktionen efter någon tid kunna stiga betydligt i länder såsom USA, Kanada, Nya Zeeland och Australien, men även i ett antal u-länder. Härigenom skulle den totala världsmarknaden av livsmedel stiga. Tillgången på livsmedel i världen är alltså på sikt inte given utan beror på hur höga livsmedelspriserna blir på världsmarknaden.

Flaskhalsen i u-ländernas livsmedelsförsörjning ligger f. n. inte i att världens produktionsresurser är för små. Den ligger i stället i u-ländernas allmänna fattigdom och i de rika ländernas bristande vilja att finansiera livsmedelsimport till u-länderna, liksom annan u-landshjälp. Ökar denna vilja, stiger också u-ländernas möjligheter att importera livsmedelsprodukter, liksom andra varor, varigenom världsmarknadspriserna stiger och världens livsmedelsproduktion ökar.

USA ensam om finansieringen

Redan nu förekommer sådan livsmedelshjälp. Såväl produktionen som finansieringen av dessa livsmedel klaras därvid huvudsakligen av USA, särskilt genom dess s. k. PL 480-program, genom vilket årligen livsmedel levereras till u-länderna till ett värde av 1,5 miljarder dollar. Detta motsvarar cirka 5 procent av USA:s jordbruksproduktion och likaså cirka 5 procent av världshandeln med jordbruksprodukter; detta är inte mer än den årliga ökningen av världshandeln för jordbruksprodukter. Uppenbarligen fordras en mångdubbling av denna livsmedelshjälp för att förhållandet mellan utbud och efterfrågan på världsmarknaden skall ändras på ett fundamentalt sätt. Ur sam-

hällsekonisk synpunkt kan det utan tvivel vara rationellt att just USA producerar de livsmedel som ställs till u-ländernas förfogande. Däremot kan man naturligtvis undra varför USA ensam skall finansiera denna hjälp.

Härtill kommer att många u-länder är starkt beroende av valutainkomster från export av vissa jordbruksprodukter. Dessa länder har alltså ett direkt intresse av att de utvecklade länderna köper sådana produkter på världsmarknaden, varigenom priserna på dessa produkter skulle öka. Detta gäller inte bara för tropiska varor av typen kaffe, te och kakao utan också produkter såsom socker, matnyttiga oljor och i någon mån kött. Eftersom valutabrist är en svår flaskhals i u-ländernas ekonomiska utvecklingsprogram, kan ökade försäljningar av jordbruksprodukter till de rika länderna underlätta den ekonomiska utvecklingen i många u-länder. Det kan nämnas att export av socker förekommer i ett trettiotal u-länder.

Här kan Sverige naturligtvis göra en insats genom ökad import av sådana produkter, vilket förutsätter en reduktion av gränsskyddet och en krympning av den inhemska jordbruksproduktionen av dessa varor. I stället har vi ett speciellt högt gränsskydd för vissa varor av särskild betydelse för u-länderna, främst socker. Man tycker kanske att ett minimikrav på "u-landshjälp" är att vi inte vägrar att köpa de fåtaliga varor, som u-länderna verkligen kan, och önskar, sälja till oss. Detta gäller inte bara Sverige utan hela den västeuropeiska kontinenten.

Sverige kan öka sin hjälp

Slutsatsen av vår diskussion är att önskemålet att hjälpa u-länderna med deras livsmedelsförsörjning inte är ett motiv för att hålla oss med en större inhemska livsmedelsproduktion än som kan motiveras av andra skäl. Slutsatsen torde i stället vara att Sveriges möjligheter att effektivt hjälpa u-länderna med deras livsmedelsförsörjning ökar om vi krymper vår jordbruksproduktion. Först och främst skulle många u-länders export av jordbruksprodukter då underlätas. Vidare gäller naturligtvis att ju mer vi krymper jordbrukssektorn i Sverige desto större blir nationalinkomsten, och desto mer resurser får vi för att hjälpa u-länderna. U-länderna har däremot inte något att vinna på att vårt land avstår från den internationella arbetsfördelningens fördelar. Lika litet som vi hjälper u-ländernas försörjning med klä-

• Enligt jordbruksutredningens mening bör de närmaste tre—fyra åren priserna på jordbruksprodukter inte få stiga fullt så snabbt som den allmänna prisnivån.

der eller energi genom att avstå från att köpa textilier och olja på världsmarknaden, lika litet hjälper vi deras livsmedelsförsörjning genom att avstå från att köpa livsmedel på världsmarknaden.

De stora nyheterna i Jordbruksutredningens förslag

Det är mot denna bakgrund av låg effektivitet i det inhemska jordbruket och låga världsmarknadspriser som Jordbruksutredningens förslag till ny jordbrukspolitik bör ses. Den stora nyheten i Jordbruksutredningens förslag ligger i att inkomstmålet för jordbrukare inte längre blir det dominerande målet. Önskemålen om sänkt produktionskapacitet och en snabbare strukturovandling uppställs som lika viktiga mål.

Eftersom produktionsvolymen är betydligt högre än som kan motiveras av beredskapsskäl föreslår utredningen att produktionsvolymen successivt sänks från 95 till 80 procents självförsörjningsgrad mot slutet av 1970-talet. Av den inhemska konsumtionen skulle alltså 20 procent komma att tillgodoses genom import. I själva verket skulle man, genom kraftigt ökad lagring, kunna gå ned ytterligare tio à tjuo procent utan risk för livsmedelsberedskapen. Att lagra vegetabilier (och importera fredskonsumtionen) är nämligen numera mycket billigt i förhållande till att bedriva in-

hemska produktion. Eftersom det i praktiken kan vara svårt att snabbt få ned produktionskapaciteten i jordbruket kan jordbruksutredningens förslag om 80 procent emellertid, enligt min mening, vara ett lämpligt etappmål.

Behovet av ökade insatser för att bringa ned produktionsvolymen framgår av att produktionen hittills knappast visat några tecken till att falla, trots en avgång av arbetskraft om cirka 20 000 man per år. Detta sammanhänger dels med en fortgående stegring av produktiviteten, dels och framför allt, med att den utflyttande arbetskraften ersatts av ökade insatser av andra produktionsfaktorer — råvaror och kapital. Även dessa produktionsfaktorer kan ges en effektivare alternativ användning i andra sektorer.

Jordbruksutredningen föreslår också att politiken i fortsättningen inriktas hårdare än tidigare på en snabb strukturovandling. Härigenom räknar man med att på lång sikt kunna ge jordbrukarna en hygglig levnadsstandard utan det höga prisstödet som konsumenterna idag får betala.

Nyorienteringen sätter också sin prägel på de av utredningen föreslagna *medlen*. Det väsentligt nya är här att priserna inte som hittills skall fastställas med ledning av särskilda lönsamhets- och inkomstberäkningar. Prispolitiken skall få användas på ett friare sätt än tidigare för att påverka inte bara inkomstnivån utan också produktionsvolymen och strukturovandlingen.

Under de tre à fyra närmaste åren bör, enligt utredningens mening, priserna på jordbruksprodukter inte få stiga fullt så snabbt som den allmänna prisnivån. Man föreslår alltså en långsam sänkning av "realpriserna" för jordbruksproduk-

ter, dvs. jordbrukspriserna i förhållande till konsumentprisindex. Om exempelvis produktiviteten ökar med 3 procent per år, realpriset för jordbruksprodukter sjunker med 1 procent och realpriserna på inköpta förmödenheter och kapitalvaror är konstanta, kommer realinkomsterna — de reala arbets- och kapitalinkomsterna — att öka med cirka 3,3 procent per år.¹⁾ Jordbrukarna skulle då få en realinkomststegring som är något större än produktivitetstegringen. En annan nyhet i jordbruksutredningens förslag är den kraftiga satsningen på rörlighetsstimulerande åtgärder i syfte att påskynda utflyttningen av arbetskraft från jordbruket. Bland förslagen märks ett särskilt s. k. omställningsstöd på 5 000—20 000 kronor under en begränsad övergångstid.

Dessutom föreslås en avveckling av det s. k. småbrukarstödet (arealbidrag, leveranställag och pristillägg på mjölk) som haft en konserverande effekt på småbruket. I stället får man tänka sig socialpolitiska åtgärder för dem som på grund av ålder eller andra skäl varken kan utvidga sina inheter eller flytta över till andra näringar.

Om de insatta medlen inte får åsyftad verkan tänker sig utredningen att, efter den 3 à 4-åriga övergångstiden, såväl ytterligare rörlighetsstimulerande åtgärder som en gentemot jordbruket hårdare prispolitik skall kunna sättas in.

Utredningen går försiktigt fram

Sammanfattningsvis kan man kanske om Jordbruksutredningens förslag säga att man försökt att i någon mån börja tillämpa samma näringspolitiska principer som sedan länge gäller på andra områden. Med hänsyn till de speciella förhållanden som råder i jordbruket har man emellertid valt att gå mycket försiktigt fram. Detta framgår bland annat av att jordbruket under lång tid framöver kan väntas få ett betydligt kraftigare gränsskydd än andra näringar, såvida inte en drastisk prishöjning skulle inträffa på världsmarknaden. ■

¹ Beräknat enl. formeln $\frac{1,03 \times 0,99 I - \alpha I}{I - \alpha I} = \frac{1,02 - \alpha}{I - \alpha} = \frac{0,02}{1 - \alpha} + 1$, där I = intäkter och α anger hur stor del kostnaderna för inköpta förmödenheter utgör av intäkterna. Om $\alpha = 0,4$, vilket är en realistisk förutsättning, blir realinkomststegringen 3,33 procent.